

آبخیزداری در ایران

اقداماتی برای حفظ آب و خاک

حفظ پوشش خاک، کنترل فرایندها و اشکال مختلف فرسایش و انتقال رسوب، مهار و کنترل سیلاب‌های ویرانگر، مواجهه با بحران‌های خشکسالی و کم‌آبی، کنترل و مهار رانش زمین، تغذیه سفره‌های آب زیرزمینی و آبخوان‌ها از اهداف نهایی فعالیت‌های آبخیزداری سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور است.

برنامه راهبردی آبخیزداری و حفاظت خاک: این برنامه با هدف، حفاظت و بهره‌برداری بهینه از منابع آب و خاک، بویژه در حوزه‌های آبخیز بحرانی، کاهش فرسایش خاک و رسوب، کاهش سیل‌خیزی و بهره‌برداری بهینه از نزولات آسمانی و همچنین بهره‌برداری بهینه از اراضی در قالب ۸ طرح ملی و ۶ طرح استانی در سطح کشور اجرا می‌شود.

در کلیه پروژه‌ها و فعالیت‌های آبخیزداری حداقل چهار فعالیت شامل مطالعات تفصیلی و اجرایی، عملیات اجرایی آبخیزداری، آموزش و ترویج و پایش و ارزیابی اجرا می‌شود.

عملیات آبخیزداری می‌تواند از نوع مکانیکی مانند احداث بندهای خاکی، سنگی ملاتی و گابیون‌ها یا از نوع بیولوژیکی از طریق توسعه پوشش گیاهی منطقه مورد نظر و با ترکیبی از این دو نوع یعنی بیومکانیکی باشد.

کنترل فرسایش خاک و جلوگیری از تجمع رسوب در مخازن سدها، حفاظت از آب و خاک و جلوگیری از هدر رفت خاک‌های حاصلخیز، کنترل، پخش و افزایش بهره‌وری از سیلاب و کاهش وقوع سیل در شهرها و آبادی‌های سیل‌گیر، افزایش کیفیت و کمیت آب و جلوگیری از تخیر اثرات اجرای پروژه‌های آبخیزداری در منطقه است.

چالش‌های مدیریتی در مدیریت آبخیزهای کشور

- فقدان آمایش سرزمین
- بهره‌برداری بیش از توان زادآوری (تولید) به پوشش گیاهی
- وقوع دوره‌های خشکسالی متوالی
- عدم تناسب اعتبارات تخصیصی با حجم فعالیت مورد انتظار
- فشارهای روزافزون افراد غیر متخصص بر اجرای پروژه‌ها و لذا عدم تمرکز بر فعالیت‌های جامع و یکپارچه
- فقدان تحقیقات کاربردی به ویژه در امر ارزیابی میزان موفقیت طرح‌ها
- ناهماهنگی بین دستگاه‌های اجرایی منطقه برای اجرای فعالیت‌های جامع آبخیزداری

شماره امداد جنگل و مرتع

۱۵۰۴

تلفن سازمان: ۲۲۴۴۶۵۳۹-۴۵

تلفن دفتر روابط عمومی و امور بین الملل: ۲۲۴۴۶۵۰۸

وبسایت: www.frw.org.ir

پیامک: ۲۰۰۰۰۹۶۹۶

۲۰۰۰۰۹۶۹۶

۲۰۰۰۰۹۶۹۶

آبخیزهای سرزمین ایران

حوزه آبخیز عرصه‌ای است که روان آب ناشی از بارش بر روی آن توسط آبراهه‌ها جمع آوری و به یک خروجی نظیر رودخانه، آب انباشت، تالاب، دریاچه و دریا هدایت می‌شود. به عبارتی دیگر حوزه آبخیز تمامی سطحی را در بر می‌گیرد که آب‌های سطحی در آن منطقه به سمت نقطه یا محل مشخصی جریان می‌یابد. عرصه حوزه‌های آبخیز کشور شامل ۶ ابرحوزه می‌باشد. هر یک از این حوزه‌ها به حوزه‌های کوچک و تا چندین رده نیز کوچکتر تقسیم می‌شود. این شش ابرحوزه عبارتند از: ۱- حوزه آبخیز دریای خزر با ۷ حوزه کوچکتر، ۲- حوزه آبخیز خلیج فارس و دریای عمان با ۹ حوزه کوچکتر، ۳- حوزه آبخیز دریاچه ارومیه، ۴- حوزه آبخیز فلات مرکزی با ۹ حوزه کوچکتر، ۵- حوزه آبخیز مرزی شرق با ۳ حوزه کوچکتر و ۶- حوزه آبخیز قره‌قوم.

تقسیم حوزه آبرزی اصلی کشور

بر اساس تقسیمات آبخیزداری، عرصه حوزه‌های آبخیز حدود ۱۲۵ میلیون هکتار معادل ۹۳ درصد از مساحت کشور را در بر می‌گیرد. حدود ۳۹ میلیون هکتار باقیمانده از سطح کشور را مناطق بیابانی، کویری، باتلاق‌ها، دریاچه‌ها، شهرها و... تشکیل داده است.

آبخیزداری چیست؟

آبخیزداری علم طراحی و مدیریت حوزه به منظور حفاظت و استفاده صحیح و پایدار از منابع طبیعی با توجه ویژه به منابع آب و خاک است. تغذیه سفره آب‌های زیرزمینی و افزایش تولید محصول، پیشگیری و مهار فرسایش خاک و سیلاب‌های مخرب، حفظ و احیاء آبخیزهای بحرانی و تقویت پوشش گیاهی بخش مهمی از اهداف عملیات آبخیزداری به شمار می‌روند.

آبخیزداری، ضرورت اجتناب‌ناپذیر

فشار انسان بر جنگل، مرتع، خاک و زمین، روند روزافزون شهرنشینی و توسعه سطوح غیر قابل نفوذ، هر روز احتمال سیل‌خیزی را در مناطق مسکونی افزایش می‌دهد. از طرفی بنا بر پیش‌بینی سازمان ملل، تا سال ۲۰۲۵ ایران در فهرست کشورهای بی‌قرار می‌گردد که با کمبود آب مواجه خواهد شد. از این‌رو اجرای پروژه‌های آبخیزداری از مهمترین اقداماتی است که می‌تواند با کاهش خسارات سیل و فرسایش خاک موجب تغذیه آبخوان‌ها و تولید مواد غذایی شده و ما را از این نگرانی‌های بخت‌بخش دور کند.

حدود ۹۰ تا ۹۵ میلیون هکتار از مساحت کشور را مناطق کوهستانی و شیبدار و حدود ۶۹ تا ۷۴ میلیون هکتار را مناطق کم‌شیب و دشت‌ها تشکیل می‌دهند. حدود ۵۵/۵ درصد مساحت کشور معادل ۹۱ میلیون هکتار از عرصه حوزه‌های آبخیز کشور سیل‌خیز است. این عرصه‌ها در تولید هرزآب‌های سطحی که سریعاً از دسترس خارج می‌شوند نقش داشته و در تشدید فرسایش و ایجاد سیلاب‌های مخرب مؤثرند.

میزان فرسایش خاک در ایران حدود ۲ میلیارد تن در سال برآورد شده است (حدود ۱۶/۷ تن در هکتار) که با شاخص جهانی ۵ تا ۶ تن در هکتار، فاصله بسیار زیادی دارد. اثرات این میزان فرسایش خاک، بالغ بر ۲۳۶ میلیون متر مکعب رسوب‌گذاری در مخازن پشت سد‌ها و به میزان حدود ۵۰۰ میلیون متر مکعب رسوب‌گذاری در شبکه‌های آبیاری و زهکشی مدرن و سنتی و از دسترس خارج شدن هزاران هکتار اراضی مزروعی می‌باشد. اهمیت اقدامات آبخیزداری زمانی بیشتر نمود پیدا می‌کند که بدانیم در وضعیت فعلی حدود ۲۵۵ شهر معادل ۴۱/۵ درصد کل شهرهای کشور، ۸۶۵۰ پارچه آبادی معادل ۱۲/۷ درصد آبادی‌های کشور و حدود یک میلیون هکتار از اراضی زراعی شامل باغات، اراضی آبی و دیم واقع در دشت‌ها و حاشیه رودخانه‌ها، ۲۰۰۰۰ رشته قنات و بخش قابل ملاحظه‌ای از جاده‌ها و راه‌های ارتباطی در معرض خطر سیل قرار دارد.

هر ۱۵۰ هزار هکتار فعالیت آبخیزداری می‌تواند به میزان ۳۰ تا ۵۰ درصد خطر سیل‌گیری یک شهر، ۲۰ روستا و ۲۰۰۰۰ هکتار اراضی زراعی و بخش قابل توجهی از جاده‌ها و راه‌های ارتباطی و سایر تأسیسات زیر بنایی را کاهش دهد.

